

Noves dades sobre l'amistat de Lluís Valeri i Josep M. de Sagarra, i alguns poemes inèdits d'aquest

JESÚS ALTURO; TÀNIA ALAIX

Seminari de Paleografia, Codicologia i Diplomàtica

Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM: Cartes i nous textos que confirmen l'íntima amistat entre Lluís Valeri i Josep M. de Sagarra, amb alguns nous poemes d'aquest de quan era adolescent.

PARAULES CLAU: Lluís Valeri, Josep M. de Sagarra, Epistolaris catalans del s. XX, Poesia catalana del s. XX, Josep M. de Sagarra en l'adolescència.

More about the friendship between Lluís Valeri and Josep M. de Sagarra, and some unpublished poems of the latter

ABSTRACT: Collected letters and new texts which confirm the intimate friendship between Lluís Valeri and Josep M. de Sagarra, and some unpublished poems of the latter –when he was a teenager.

KEYWORDS: Lluís Valeri, Josep M. de Sagarra, Collected letters-20th Century, Catalan poetry-20th Century, Josep M. de Sagarra-adolescence.

Hom diria que la producció literària de Lluís Valeri i Sahís (1891-1971) no ha atret l'atenció dels nostres estudiosos en el grau que, pel seu mèrit artístic, n'és mereixedor. Un crític com Joan Fuster, per exemple, es limita a incloure'l entre la «plèiade de noucentistes menors». I si bé no deixa de remarcar que aquesta és «densa i feraç» i que, «des que començà la Renaixença, la poesia catalana no havia aconseguit un “to mitjà” tan digne i extens», la qual cosa atribueix al fruit d'un afany de perfecció formal,¹ més endavant no s'està de qualificar-lo de ben poc interessant.²

1. J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial, 1976, p. 189.

2. *Ibidem*, p. 281.

És possible, però, que el poc interès que li atorga el solitari de Sueca sigui degut més a criteris de fons que formals; és a dir, potser es deu més als temes per ell tractats, que tenen a veure amb les inquietuds espirituals (una temàtica probablement *démodée* per als gustos moderns), que a la qualitat amb què les qüestions són presentades. Per part nostra, sigui'ns llegut de confessar que no som desafectes als assumptes de Valeri, per la qual cosa potser podem valorar menys severament els seus versos, que considerem d'alt nivell.

Però, en aquesta ocasió, no volem parlar de manera específica de la seva obra, sinó presentar noves dades sobre la seva relació d'amistat amb Josep M. de Sagarra i de Castellarnau, cosa que ens donarà ocasió de conèixer, de retop, algun poema inèdit d'aquest, un dels cims indiscutibles de les nostres lletres, baldament es tracti de *carmina iuuenilia*, uns poemes de joventut, més concretament d'adolescència, però que ja deixen entreveure la glòria d'una grandesa que no es farà esperar gaire.

És més que sabut que Valeri i Sagarra, afins per la seva comuna devoció per la poesia i gràcies a la compenetració pròpia d'unes personalitats de talent superior, es van estimar molt i van ser íntims amics des que es conegueren. Els escrits que ens han quedat de l'un i de l'altre ho manifesten ben palesament. I així ho han declarat també les persones més properes a ells, com la mateixa esposa de Sagarra, Mercè Devesa.³

De fet, Lluís Valeri va ser el primer amic que Josep M. de Sagarra tingué quan entrà al col·legi dels jesuïtes del carrer de Casp de Barcelona en iniciar el tercer curs de batxillerat,⁴ i fou Valeri qui el presentà a Carles Riba,⁵ amb qui tanta relació havia de tenir també.⁶

3. Mercè Devesa, en parlar de Valeri, diu: «Lluís Valeri, company d'en Josep ja als Jesuïtes, amb qui s'estimaven molt». L. PERMANYER, *Sagarra, vist pels seus íntims*, 2a ed. corregida, Barcelona: La Campaña, 1991, p. 145.

4. Ho explica el mateix J. M. DE SAGARRA, *Memòries*, Barcelona: Edicions 62, 1981, vol. 1, p. 309: «A la sortida del col·legi [...] jo no tenia cap amic». I prossegueix, p. 310: «Passà la primera quinzena: els meus companys seguien ignorant-me, i el P. Barquero em tenia a la cua de l'últim banc, com si tingués una mena de mussol decoratiu. Però s'escaigué que un dels nois que anaven al davant de tots a la classe de llatí, i que fou proclamat després emperador cartaginès d'aquella disciplina, el qual jo em mirava afavorit per un cabell ondulat i per un nas molt personal, se m'acostà un bon dia i començà a fer-me preguntes amb aires d'interès i de simpatia gran. Era el primer dels meus companys de classe que es dignava dirigir-me la paraula i que no em considerava un ignorant ni un incomfortable intrús.

Aquell minyó es deia, i encara es diu, Lluís Valeri i Sahís. Jo, en veure la seva sol·licitud, li vaig obrir el cor i vaig intentar demostrar-li que no era una mula. Al cap de vint minuts, Lluís Valeri, al qual el meu cognom no era socialment desconegut, va saber que jo sabia dibuixar i pintar, que coneixia el món dels ocells com cap dels meus companys, que havia llegit i llegia una colla de llibres notables, que, encara que el P. Barquero em negués el pa i la sal, m'interessava per la història i, a més –i això em penso que és el que li produí més bona impressió–, li vaig notificar que feia versos i que ja n'havia escrits algun miler.

Des d'aquell dia, Lluís Valeri i jo fôrem inseparables i ell tingué cura de crear entre els meus companys un clima que em beneficiés. És a dir, al cap de dos mesos de ser al col·legi, jo hi tenia bones amistats i podia alternar amb els externs més notables. Amb els mig pensionistes, hi havia encara una barrera. Aquells nois que usaven davantal i es quedaven a dinar al col·legi representaven la distinció i l'aristocràcia del ram i acostumaven a fer sempre colla a part. No vol dir que fins amb els mig pensionistes deixés de trobar afinitats poètiques i bona companyonia, i el primer que lligà amb mi una amistat de les més sòlides, que només ha pogut destruir la seva mort, fou Josep Barbey». Sobre la gran amistat que també l'uní amb aquest darrer, diu: p. 322: «Després de Valeri, el company amb qui vaig intimar més fou Josep Barbey.

Valeri, alumne avantatjat i lletraferit precoç,⁷ sentí inclinació pel nou company en assabentar-se que també ell componia versos, segons ens recorda Josep M. Espinàs a la biografia de Sagarra.⁸ I ja és ben curiós que no es coneguessin abans havent viscut tan a prop des de llur naixement; perquè, en efecte, ambdós van venir al món al carrer dels Mercaders de Barcelona: Sagarra hi va nèixer el 5 de març de 1894 al núm. 33, i Valeri, el 19 de setembre de 1891 al núm. 12. Aquest, per tant, era tres anys i mig més gran que Segarra, però aquesta diferència d'edat no impedí que se'n fes amic inseparable i lleial.⁹ I l'amistat els durà tota la vida, amb autèntica veneració per part de Valeri, que féu costat a Sagarra tothora. I fou precisament gràcies a la seva intervenció que Sagarra publicà uns primerencs versos a *La Revista Universitària*, quan només tenia quinze anys.¹⁰

També fou gràcies a Lluís Valeri i a Joaquim Borralleres, aquest d'una genialitat estèril, segons ha estat dit,¹¹ que Sagarra ingressà el 1910 com a soci a l'Ateneu Barcelonès.¹²

Valeri i Sagarra van coincidir, així mateix, a la Facultat de Dret, especialitat en què tots dos es van llicenciar. El 1916, Sagarra se n'anà a la capital d'Espanya a seguir, sense gaire interès, els cursos de l'Instituto Diplomático y Consular durant dos anys,¹³ després dels quals tornà a Barcelona. De 1919 a 1921, visqué a Berlín com a corresponsal d'*El Sol*, arran d'haver acceptat la invitació de José Ortega y

És curiós que aquells dos xicotets d'aleshores van continuar sent durant tota la meua existència les dues ànimes amb les quals he viscut a una més breu i més cordial distància». I encara continua, p. 324: «Valeri, Barbey i jo vivíem en un estat d'ebullició poètica que no se sabia aleshores on aniria a explotar».

5. Sagarra també ho explica a les seves *Memòries*.

6. Vegeu J. MEDINA, *Carles Riba, 1893-1959*, Barcelona: Abadia de Montserrat, 1989, 2 vol.

7. L. Valeri va aprendre les primeres lletres al col·legi de Sant Antoni del carrer de Regomir; a deu anys ingressà al Seminari Conciliar de Barcelona, però a dotze anys començà el batxillerat al Col·legi dels Jesuïtes del carrer de Casp, on juntament amb Sagarra fou deixeble predilecte del P. Esteve Moreu, professor de preceptiva literària i història de la literatura. Acabà el batxillerat el 1909, i aquell mateix any entrà a la Universitat de Barcelona per a cursar-hi Filosofia i Lletres i Dret; es llicencià en la primera carrera el 1915. Aquestes dades biogràfiques de Valeri i les que segueixen les extraïem del seu *curriculum vitae*, conservat a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, juntament amb la resta de textos que presentem.

8. J. M. ESPINÀS, *Josep Maria de Sagarra*, Barcelona: Alcides, 1962.

9. *Ibidem*, p. 20.

10. *Ibidem*, p. 21. A la mateixa edat i sota els auspicis de Josep Carner, que, nascut el 9 de febrer de 1884, li portava deu anys, també va publicar un sonet a la *Il·lustració catalana*. Després també li'n publicà a *La Veu de Catalunya*. A divuit anys, el 1913, ja guanyà l'Englantina d'Or als Jocs Florals de Barcelona. PERMANYER, *Sagarra, vist pels seus íntims*, p. 29.

11. L. PERMANYER, *Sagarra*, Barcelona: Nou Art Thor («Gent Nostra» 15), 1982, p. 3. Naturalment, Sagarra en parla a les seves *Memòries*, i diu d'ell que: «La seva ocupació era devorar, com una mena de xiboc sibarita, sensacions musicals, sensacions pictòriques o sensacions literàries, i encara això, si li ho permetia la mandra», SAGARRA, *Memòries*, vol. 2, p. 115. Però també en fa uns gran elogis, p. 84-86, i afirma que fou «en una paraula, la [persona] més moralment estimable que jo hagi conegut mai dins l'emmidonada convivència de guineus i de conills porquins, que constitueixen la base de les societats humanes», p. 84.

12. ESPINÀS, *Josep Maria de Sagarra*, p. 22.

13. *Ibidem*, p. 23.

Gasset. De nou a Barcelona, en sortí el 1936 a causa de la guerra. Hi tornà el 30 d'agost de 1940 i hi residí fins a la mort, el 27 de setembre de 1961.

Per la seva part, Valeri es traslladà a Madrid el 1923 per optar a la carrera consular, però les oposicions no s'arribaren a convocar mai. El 1924 ingressà al Ministeri de Treball i hi exercí diversos càrrecs fins al maig de 1933. Durant aquest sojorn a Madrid, abandonà per complet el conreu de la poesia, malgrat que abans havia obtingut diversos premis:¹⁴ el 1911 havia estat guardonat amb un accèssit a la Flor Natural dels Jocs Florals de Barcelona per la composició *Lais d'un poeta amant a una visió de mort*; el 1915 guanyà la Viola d'Or i d'Argent dels mateixos Jocs Florals amb cinc sonets presentats sota el títol de *Ritmes*; el 1918 fou premiat en un certamen literari de Buenos Aires pel seu treball *Metodología histórica*; el 1919 aconseguí la Viola d'Or als Jocs Florals de Sant Sadurní d'Anoia i altres premis als Jocs Florals de Badalona, Mataró i Girona; el 1921 publicà el primer llibre de poesies, *La vida nua*, i aquells anys també fou redactor de *La Publicitat* i de *La Veu de Catalunya*.

El 1933 retornà a Barcelona, on ocupà el càrrec d'advocat assessor de la Unió Industrial Metal·lúrgica, de la Cambra Nacional d'Indústries Químiques i de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; en 1934 també fou nomenat delegat especial del Ministeri de Treball per a Catalunya i Balears. Durant la guerra es traslladà a Itàlia i a França; a París fou el secretari de l'Oficina d'Informació espanyola, i el 1937 entrà a Bilbao per treballar a la Comissió d'Incorporació Industrial i Mercantil núm. 2. De 1939 a 1942 tornà a exercir d'advocat assessor de la Unió Industrial Metal·lúrgica, convertida en Servicio Sindical, per dedicar-se després a l'advocacia amb caràcter independent.

No reprendrà l'activitat poètica fins al 1935, si bé sense publicar res fins al 1948, quan aparegué el seu segon llibre de poesies, *Boires i estrelles*, dedicat als seus amics Riba i Sagarra. Aquell mateix any li fou concedit el primer premi i el premi extraordinari a la «Fiesta de las Letras», organitzada per l'Associació de la Premsa de Barcelona, per la composició *Poema de l'Amor i Eva*. El mateix any obtingué la Flor Natural als Jocs Florals de Torelló per *Elegia de joventut*. El premi Ciutat de Barcelona de Poesia Catalana de 1955 li fou atorgat pel llibre *Beatituds*. Dos anys després també guanyà el Premi del President de la República Francesa als Jocs Florals de Perpinyà.

Així mateix, donà a la llum les obres següents: *Poemes de l'Amor i Eva* (1950), *Somni de la vida eterna* (1952), *L'íntim combat* (1953), *Camps Elisis* (1954), *Beatituds* (1955), *Missatge de les Roses* (1956), *Sota el signe d'Àries* (1958), *Rèquiem per a Carles Riba* (1960), *Salms* (1966) i *Escala de Jacob* (1967),¹⁵ i també publicà un llibre de poesies en castellà intítulat *Difusión de la mente* (1960).

14. Ja al col·legi de Casp havia compost els primers versos, amb gran èxit, com ens recordarà el mateix Sagarra. Vegeu més endavant.

15. Aquest recull de poemes porta aquesta endreça impresa: «A l'eterna memòria dels meus entranyables amics: Carles Riba, Josep M. de Sagarra i Joan Bta. Solervicens».

No deixà de conrear el teatre i fou autor de tres obres: *Narcís*¹⁶ i *Els mercaders de la fe* i *Un fracassat*, que restaren inèdites. Després de la guerra col·laborà a *La Vanguardia*.

Valeri i Sagarra passaren, doncs, diversos anys en localitats diverses, però, acabada la Guerra Civil, es retrobaren en llur ciutat natal i tingueren ocasió de conviure-hi ben amistosament, «malgrat el nostre no massa freqüent contacte», en paraules de Valeri.¹⁷ Amb tot, atesa l'íntima relació entre ambdós poetes, no sobta que, entre la documentació provinent de l'arxiu privat de Valeri, hom hi trobi també material pertanyent o referit a Sagarra, que dona nova llum sobre la bona relació de tots dos i, alhora, ens permet de conèixer, tal com hem dit, alguns poemes inèdits de Sagarra, particularment del temps de la seva adolescència.¹⁸

D'antuvi, podem reportar dues lletres que Sagarra envià a Valeri i un parell d'esborranys o còpies de cartes d'aquest destinades al seu amic. Sagarra escriví la primera per agrair-li la dedicatòria impresa del poemari *Boires i Estrelles*, obra de la qual li fa uns grans elogis: «Tot ho has aconseguit en aquest llibre, que et col·loca en el primer pla de la nostra lírica», li diu. Aquesta carta no duu data d'expedició, però, evidentment, ha d'ésser de 1948, any de la publicació del llibre. És del tenor següent:

Sr. Lluís Valeri

Molt estimat amic: He rebut amb autèntica emoció l'exemplar del teu llibre «Boires i Estrelles.» No cal que et digui que la dedicatòria que ens fas l'honor d'adreçar-nos a n'en Riba i a mi, m'ha donat gairebé un cobriment de cor. Jo t'ho agraeixo infinitament. I parlant del llibre, t'he de dir sense cap mena de vacilació que el seu contingut, de cap a peus, és pura poesia, directa, sincera, humaníssima; ets el nostre amic de sempre, amb les teves inquietuds morals i espirituals amb aquella lírica amargor tan viva i tan sentida, que presidí els teus primers passos poètics, però aquí, en el llibre, madurada, conscient, responsable; la senyoria de la teva dicció, l'acurada recerca dels mots, la noblesa i l'elegància formal. Tot ho has aconseguit en aquest llibre, que et col·loca en el primer pla de la nostra lírica.

Estimat Valeri, m'havien dit –jo no vaig tenir el gust d'assistir a la lectura– que el teu llibre estava molt bé, però jo et dic que els que m'havien fet el teu elogi havien quedat curts. Jo el trobo excel·lent.

16. Aquesta obra de teatre va ser retransmesa per Radio España de Barcelona, a les 22:30 h. del dissabte dia 7 de setembre de 1963. Vegeu *La Vanguardia*, 7-IX-1963, p. 26.

17. Vegeu més avall la seva lletra del 6 d'abril de l'any 1952.

18. Per a altres poemes ja d'època adulta, vegeu J. ALTURO, «Dues poesies inèdites de Josep M. de Sagarra,» *Serra d'Or*, núm. 615, 2011, p. 33-34.

Valeri, no sé com dir-te el que m'ha satisfet el teu llibre, i amb quin entusiasme t'envio la meua més cordial abraçada.

Josep Maria de Sagarra

El 5 d'abril de 1952, Sagarra, per la seva part, dedicà un article al seu amic a les pàgines de *Destino*¹⁹ que motivà la resposta immediata de Valeri, l'endemà mateix, amb «la més viva i la més efusiva manifestació d'agraïment i de puríssim afecte».

Sagarra hi acabava de comentar l'aparició del seu nou llibre *Somni de la vida eterna*. En la seva crònica recorda com fou Valeri el primer amic que féu als jesuïtes de Casp, com fou Valeri el primer dels amics a guanyar premis literaris i com fou Valeri el primer a ostentar el títol d'emperador cartaginès per les seves constants victòries en els certàmens poètics del col·legi, i es felicita perquè el seu amic hagi optat per un «retorno tenaz e insistente a las labores del huerto juvenil de su poesía». Una poesia que «nos hizo amigos, y siguió uniéndonos en el colegio y en la universidad». I és que Valeri, «esclavo de su abogacía y de los cargos que le ha deparado la existencia, no ha dejado de ser nunca un inquieto y un descontento añorador de aquel noble pecado de su adolescencia». Al capdavall, veu Valeri com un «vehemente relapso de la herejía poética que abandonó».

El text, ben efusiu, de la carta de Valeri és com segueix:

6 Abril 1952

Sr. Josep Ma. de Sagarra

Estimadíssim Sagarra:

Per bé que, verbalment, vaig remerciar-te pel teu article a «Destino» dedicat a mi, vull fer-ho per escrit perquè en quedi perennal constància. Vull que quan en futur llunyà el teu fill regiri els riquíssims papers del seu pare hi trobi aquest entre ells com la més viva i la més efusiva manifestació d'agraïment i de puríssim afecte.

L'evocació que en l'article fas de la nostra infantesa i de la nostra adolescència és la més ferma garantia de la sinceritat amb què reveles l'apreci en què tens la meua humil vena poètica. Perquè en la nitidesa del record d'aquells dies, dels més clars i transparents de la nostra vida no hi ha ni pot haver-hi artifici ni fingiment ni llegany que enteli la diafanitat del cristall del temps, que és la nostra memòria.

19. J. M. DE SAGARRA, «Los tercetos de la amistad», *Destino*, 2a època, núm. 765, 5-IV-1952, p. 6.

Perquè tu em coneixes bé has pogut escriure el que has escrit. Tu saps, com ningú, malgrat el nostre no massa freqüent contacte, tot el que jo sóc i tot el que hi ha en mi, i, per tant, coneixes les meves escarransides virtuts i els meus grossos defectes, la meva poquesa i fins... els meus pecats. I això et dóna dret com a ningú, a aquesta mostra de penetració psicològica que dones lleugerament als llegidors, reveladora de la més profunda que, realment, has fet i fas de mi.

I amb una generositat filla d'aquell finíssim afecte, nascut en els dies en què la vida res no sap d'enganys ni de ficcions, em presentes al nostre petit món sabent el que fas, sabent que amb el teu gran prestigi, amb la teva ben guanyada i merescuda popularitat i amb els fulgors de la teva glòria em consagres com a un valor i m'asseus a la taula dels escollits que avui tu indiscutiblement presideixes i presidiràs mentres visquis, puix que ningú podrà amb dret arreballar-te el setial que per molts conceptes t'has guanyat. Que totes les enveges que hakis pogut suscitar, tots els blames que més o menys vora teu hagin pogut alenar, i dels quals tu n'has sentit i en sents desseguida la fortor, no podran res per a entelar la glòria del teu nom.

Per això aquesta participació que d'ella tan generosament m'has ofert em torba i m'empeny cap a tu per a estrene't contra el meu cor amb la més indestractible abraçada d'amistat i d'agraïment que entre nosaltres no pot ésser palesat més que amb l'oferiment total i sense reserves de tot el que sóc i de tot el que tinc.

Teu per sempre.

La segona carta conservada de Sagarra fou motivada per l'aparició d'un altre llibre, *Rèquiem per a Carles Riba*. Sagarra hi admira l'«exemple» de Valeri, que el reconforta «dins el nostre petitíssim món de confusió, de frivolitat i de mala llet», malgrat que discrepi del significat de la mort de Riba, i manifesta clarament el seu desengany del país, «o més ben dit l'actualitat del país», com ell mateix precisa. Però de seguida passa, orsianament,²⁰ de l'anècdota a la categoria, i afirma: «Categòrica-

20. Que Sagarra fou un lector atent d'Eugeni d'Ors no en sabríem dubtar. Àdhuc ens sembla que, qualque vegada, s'hi inspira. I és que ens ve ara a la memòria la manera tan graciosa i viva de distingir els colors. En efecte, Eugeni d'Ors, en el seu article *Telegrama de Madrid*, escriu: «Vila tàpies color xoriço. Crepuscol sang i tinta sobre cúpules massa blanques o negres contra-llum. [...] Mig amagada verdor, alguna violenta façana estil Churriguera, entre ocre murs color xoriço encara». E. D'ORS, «Telegrama de Madrid», *La Veu de Catalunya*, ed. del vespre, 25-I-1915, p. 1. Aquestes metàfores cromàtiques són abundantment i magistralment emprades per Sagarra, començant per la descripció que fa del Glossador quan explica a les seves *Memòries* que «entre nosaltres, abandonava a estones el seu casacot de color de fum i respirava un moment en mànegues de camisa», SAGARRA, *Memòries*, vol. 2, p. 88. I Sagarra sabia admirar també de Xènius «aquella cara que no li coneix gaire la gent, i en la qual tampoc no li ha interessat massa exhibir-se, i que és la de l'humor, de la desllorigada tombarella i de l'audàcia verbal», ibídem, p. 88. Vegeu a tall de mostra que Sagarra també fa ús del color «de xoriço». Així, en parlar de «don Antonio de Goicoechea, que aleshores era tibant i de color de xoriço», ibídem, p. 279.

ment, aquests versos que dediques a Carles Riba –si la meva opinió no falla– són dels millors, entre els millors, que has escrit fins ara». I en el seu malcontentament i àdhuc desil·lusió per «l'actualitat del país», no deixa de mostrar una actitud senyoriuola, lloant Riba, de qui tant s'havia distanciat, en declarar taxativament que «el país» no es mereix, ni Carles Riba, ni la generositat del teu «rèquiem».

Diu la lletra en la seva integritat:

Barcelona 29 Setembre 1960

Sr. Lluís Valeri

Estimat Lluís: Acabo de llegir –ja pots pensar amb quin interès– el teu llibre «Rèquiem per a Carles Riba». Els darrers quatre versos de l'endrea final, –«És la Mort qui ens uneix en el destí...»– m'expliquen una vegada més la teva reacció moral davant la mort de Carles Riba. D'aquesta reacció –o suggestió– ha sortit la sinceritat del teu llibre. En les paraules que em dediques, parles de «veritable amistat per damunt de tot impietós ressentiment». Aquesta és la teva noble posició, i aquesta, penso jo, és la gran raó afectiva i sentimental del teu llibre.

Una altra descripció colorística de l'estil dins les *Memòries* és: «Cecilia, la *figliuola* com ells li deien, era una cirera en el punt d'agafar vermellor». *Ibidem*, p. 186. I que Sagarra recorri a aquest recurs jocós amb major freqüència quan també ell parla de la seva estada a Madrid potser no és indiferent i és un indicatiu més clar encara que la seva inspiració li vingué per la lectura de l'esmentat *Telegrama de Madrid*. Heus ací alguns nous exemples: «Un descomunal cavaller [...] amb pell de color de mòmia», *ibidem*, p. 275; «Donya Enriqueta tenia les galtes [...] d'un carmí pujat, com el vi de Valdepeñas», *ibidem*, p. 276; «recordo l'estridència de les seves corbates, generalment d'un verd rabiós o de color de carn de cupletista», *ibidem*, p. 279; «la seva pell presentava el rosat agradable que sol tenir la perdiu a la vinagreta» i «els seus cabells arriassats [...] es tenyien d'aquell ros literari, del cereal madur, tan celebrat pels estilistes» (dit del senyor Spottorno), *ibidem*, p. 279-280; «el seu pèl de color d'ordi» (dit d'Orduña), *ibidem*, p. 283; «allí trobarà "el Nalón" amb un menjador de l'època de *Fortunata y Jacinta*, d'un color verd de calces de torero», *ibidem*, p. 293; «l'edifici del Ministeri de Governació [...] amb el seu famós rellotge i el seu color de cuixa de be cruà», *ibidem*, p. 294; «la Chelito [...] ja no ofenia els nervis amb aquell verd de pèsol tibant i desconcertant», *ibidem*, p. 307; «el color de don Rafael Maria (de Labra) era del to vermellós de la ceràmica extremenya», *ibidem*, p. 314; «Don Mario (Rosso de Luna) [...] només amb quatre pelets arriassats a la banda del clatell d'un groc de ginesta. El color del cutis d'aquell senyor era com el de codonyat fet a casa», *ibidem*, p. 317; «Soltura [...] tenia el color trencat, com d'un que pateix de pedres a la bufeta», *ibidem*, p. 320; «Ortega y Gasset [...] tenia el cutis una punta olivenc, com un bon tocador de guitarra», *ibidem*, p. 322; «Bagaria [...] anava sempre amb les camises de color de terra de Siena o de color de plom i vestia unes americanes sense color definit», *ibidem*, p. 331; «Araquistain [...] era un home jove, més que gros gruixut, amb aires i color de mortadel·la», *ibidem*, p. 331; «Azaña era un home gris i seriós, que somreia a través del seu bigoti abundant, d'un color de cafè aclarit», *ibidem*, p. 333; «Pedro Salinas amb la seva corbata groguenca un sí és no és greixosa del salobre d'un es mans. Les sabates llargarudes de color de canyella», *ibidem*, p. 340; «Zenobia Camprubí [...] era àgil, d'un ros de rovell i d'un cutis lleugerament tenyit de carmí, com certes peònies que només han pintat els japonesos», *ibidem*, p. 344; «el pop horrible o la petita estrella de color de sang», *ibidem*, p. 345; «Carrière estava en el quart minvant. La cara, la tenia ben bé de color de lluna podrida», *ibidem*, p. 348; «Georgette Leblanc [...] tenia la cara cremada pels maquillatges [...] i els seus cabells presentaven el groc fibrós, antipàtic, d'uns bolets que en diuen mataparents», *ibidem*, p. 361; «el color del Cafè Colonial participava del color dels balls de Carnestoltes», *ibidem*, p. 367; «aquest xicot [...] una mena de bèstia celtibèrica, de color de fems», *ibidem*, p. 370.

Ja, en un article que vas publicar a «Destino»²¹ vaig admirar fins a quin punt la teva ànima és generosa. Dins el nostre petitíssim món de confusió, de frivolitat i de mala llet, el teu exemple, a mi, personalment i íntimament, em reconforta, encara que –jo no puc ser insincer amb tu– no comparteixi en absolut la teva posició davant la mort de Carles Riba. Jo no podria escriure el teu «rèquiem»; potser n'escriuria un altre, –més agre i més desolat– un rèquiem per a Carles Riba i per a la gran inconsciència de totes les nostres il·lusions. Perquè el país, no es mereix, ni Carles Riba, ni la generositat del teu «rèquiem». De tot això n'hem parlat, i en seguirem parlant, i ja saps que, com sempre, estarem d'acord.

Ara bé, fins aquí t'he parlat del motiu moral del teu llibre. Deixem ara l'anècdota i anem a la categoria. Categòricament, aquests versos que dediques a Carles Riba –si la meua opinió no falla– són dels millors, entre els millors, que has escrit fins ara.

Estimat Lluís, a les nostres velleses, tu t'estàs enriquint, aclarint i aprofundint d'una manera admirable. En el teu llibre hi ha versos d'una gran audàcia i d'una gran bellesa; jo t'hi trobo encara més poeta i més sensible, t'hi trobo més de debò, que en recents poemes teus.

Això que t'escriu, no és fill de l'afecte que et tinc, em penso que és la pura veritat.

Ara bé, de la mateixa manera que et dic això, repeteixo que el país –o més ben dit l'actualitat del país– no es mereix el teu acte de fe. Potser perquè ens entengui, se li ha de parlar amb una altra mena de poesia més brutal. En fi, de tota la gran farsa pedant i impotent que alguns muntaren al voltant de Carles Riba, no en queda res. Després de la seva mort, l'únic que, per ara, s'aferma amb una pura dignitat i amb un gruix humà és aquest «Rèquiem» teu.

Tinc moltes ganes de veure't, i amb els meus respectes a la teva dona, rep una forta abraçada del teu.

Josep M. de Sagarra

Seguí en aquesta carta un altre article de Sagarra, dedicat ara a l'esmentat llibre i publicat a *La Vanguardia*. Es tractava de *Valeri y yo*,²² un títol que li manllerà.²³ Aquí Sagarra incidia en les idees ja exposades epistolament a l'amic, i hi ressaltava «el proceso ascendente que va marcando cada nueva manifestación del poeta, y en el austero y desinteresado proceder, dominando cada día más una retórica de gran calidad, ahondando en el claroscuro del adjetivo preciso y realizando la luminosidad de la imagen».

21. Deu referir-se a l'article de L. VALERI, «Carlos Riba y yo», *Destino*, 2a època, núm. 1146, 26-VII-1959, p. 39-40.

22. J. M. DE SAGARRA, «Valeri y yo: cuestión de honor», *La Vanguardia*, 2-X-1960, p. 11.

23. Vegeu la nota 21.

I, naturalment, no mancà la manifestació epistolar d'agraïment de Valeri tal com hom pot llegir en una altra lletra enviada, el mateix dia, a Sagarra, en la qual li regracia la ressenya publicada al referit diari:

LUIS VALERI
ABOGADO

Rambla de los Estudios, 109, 1º, B
Teléfono 223190
BARCELONA

2 d'octubre de 1960

Estimadíssim:

Quina sorpresa m'ha produït el teu article! Després de la teva carta res més no podia esperar que superés els conceptes que ella conté. Quin article, amic del meu cor! Quina sensació d'immaculada puresa la de contemplar la nuditat absoluta d'una virginal sinceritat! Fa entrar un calfred que pessiga la pell i acolora les galtes d'un rubor angelical. I és que ve un moment que la vida sent tant l'eternitat que les boires de la farsa es dilueixen en l'aire puríssim d'una veritat insubornable, en aquell cel que tots portem dins els ulls i que el tenim per les hores solitàries en què ningú no ens veu, perquè els altres no ens prenguin per uns albats.

No tens idea de com me plau la reacció que en tu han produït els meus versos dedicats a la memòria del nostre amic desaparegut. Contra el que –rebel sempre a tu mateix– em dius en la teva carta has compartit amb mi l'emoció dels records i això, per a mi, és la més gran recompensa no com a poeta sinó com a home. Oh força aclaparadora de la Caritat!

Tu vals infinitament més que jo, però tu i jo no podem ni volem enganyar-nos. La nostra mútua comprensió humana ens imposa una humilitat que per molt que tractem de dissimular ve un moment que ens fa un bé perquè és un repòs, una treva per a la tensió histriònica que de grat o per força ens hem avesat a mantenir.

Aquest magnífic article teu no sé si és per a que jo t'en doni les gràcies o per a que tu me les donis a mi perquè és tant noble, tant pur, tant digne, tant sense embuts que crec que tant a tu com a mi ens honora igualment. I així estic segur que ho diran o ho pensaran persones que t'admiren, t'estimen i fins... et temen.

I amb els ulls ennuvolats d'emoció t'abraça amb totes les potències de l'ànima el teu potser únic i veritable amic.

Lluís Valeri

Valeri tenia, sens dubte, en molt alt valor l'amistat i una profunda admiració pels seus dos amics Riba i Sagarra; i els fou fidel, a tots dos, àdhuc després de la mort. Bona prova n'és la següent semblança biogràfica i el record que va dedicar a Sagarra, a qui posa al nivell de Verdaguer i de Maragall, tot i que se centra sobretot en els aspectes més humans de l'amic que acabava de morir. És possible que aquesta breu semblança tingui com a font immediata les paraules que Valeri pronuncià el dia de l'enterrament de Sagarra.²⁴ Però, potser, amb més probabilitat, aquest text correspon a la conferència que Valeri va dictar a la Casa de Madrid el dia 2 de novembre de 1961.²⁵

José Ma. de Sagarra. El hombre

De José Ma. de Sagarra se ha hablado, se habla y se hablará infinitamente. Se dirá de él tanto o más de lo que se ha dicho de Verdaguer o de Maragall para no citar más que los de su inmortal ascendencia literaria. Se ponderará su ingente y maravillosa obra poética, se analizarán sus escritos, se criticarán sus novelas, se recordarán sus éxitos teatrales, se exaltarán como merecen sus monumentales traducciones de la «Divina Comedia» y del teatro de Shakespeare. De lo que quizás no se hable tanto con conocimiento de causa es del hombre. Y no porque en su luminosa proyección en el mundo en que vivió no fuese enorme sino porque muchos de los que se preciaron de conocerle no llegaron a ahondar en su íntima personalidad.

Yo, que lo conocí en el Colegio a sus trece años (yo tenía quince) y he seguido toda mi vida en contacto con él; que he penetrado en lo más íntimo de su humanidad y sé, por tanto, lo que Sagarra fue como hombre, me considero testigo de mayor excepción para hablar de la contextura humana de Sagarra.

Si ha habido un hombre claro, diáfano, sin recovecos ni complicaciones psicológicas, éste fue Sagarra. Desde su adolescencia se destacó en él un complejo de su personalidad que no se tradujo jamás ni en orgullo, ni en soberbia, ni en desmesurada vanidad. Se sentía tan seguro de sí mismo, tan dotado de excepcionales condiciones que, sin proponérselo, irradiaba la luminosidad de su alma con una espontaneidad casi infantil. Su vigorosa inteligencia, su prodigiosa memoria, su voluntad a prueba de todo obstáculo, su audacia, hija de su seguridad, pronosticaban la aparición de un genio.

24. Hi referència Permanyer, *Sagarra, vist pels seus íntims*, p. 304, quan, després d'explicar que «molta gent va anar al cementiri de Montjuïc, on l'Ajuntament li havia fet l'ofrena d'una tomba», diu que «No hi hagué discursos. Només el seu amic entranyable de joventut Lluís Valeri no va poder resistir dir-li en veu alta unes paraules emocionades de comiat».

25. *La Vanguardia* es fa ressó d'aquest acte i diu que Valeri va dissertar sobre «la humanidad de José María de Sagarra.» L. VALERI, «Homenaje a Sagarra en la Casa de Madrid», *La Vanguardia*, 5-XI-1961, p. 26.

Su fina ironía de puro inocente, su mordacidad piadosa –valga la paradoja– eran traicionadas por la^a ingenua expresión de su rostro.^b Sus íntimas alteraciones, sus indignaciones, sus denuestos o sus diatribas no hacían el efecto por él apetecido porque las facciones de su rostro, a pesar suyo, no le obedecían.

Si actuó de «sprit fort», de «enfant terrible», del que está siempre de vuelta de todo, lo hacía en tal forma que producía una gracia inefable. Y es que lo que no podía traicionar era su natural e insobornable probidad. Si se produjo algunas veces con un lenguaje crudo y descarnado (en ocasiones espontáneo y oportuno) se notaba en él una afectada intención de impresionar. Su realismo obedecía a su sinceridad interior, a una fuerza expresiva desbordante.

En época no muy lejana, por una vez, brotaron de sus labios íntimas amarguras que reservaba, naturalmente, para escasísimas personas que, como yo, sabía que nunca le podían traicionar. Si en algún momento de su vida –años atrás– quiso hacer gala de despreocupación,^c se notaba que en él era pura ficción. Con ello pretendía únicamente sorprender al contertulio que le escuchaba con una amable sonrisa que brotaba de los labios aun de los que en el fondo compartían sus ocasionales exabruptos. La solera que en el alma de Sagarra había dejado su formación era inalterable. Si en algún momento la gloria le embriagó, pronto recobraba su magnífica lucidez y confesaba la fugacidad de la humana lisonja y la miseria de las cosas de este mundo. El alma de Sagarra no saboreó jamás la hiel del resentido, ni la acidez del despechado. Lo demostró en numerosas ocasiones con su generosidad, su tolerancia y su bonhomía ingénita.

Le dolía, sí, la mentecatez de la gente, la banalidad del juicio ajeno, la insensatez de algunos elementos de las nuevas generaciones, el confusionismo, la falsedad y el snobismo, y contra ello había arremetido pública y privadamente.

En una explosión de sinceridad pudo decir:

i disfressat en el meu trist camí
tantes coses he dit que no sentia
fent aquella evasiva veu nasal
damunt el desencert de cada dia...^d

Esta confesión de Sagarra no es simplemente poética, sino viva, real y aplicable en alguna manera a su navegar cotidiano. Contra sus fallos –¿quién no los tiene?– reaccionó siempre con la máxima gallardía, dignidad y nobleza.

Y es que en Sagarra no había únicamente el poeta, el gran artista de la palabra, sino el hombre, con una dosis de humanidad extraordinaria, con una capacidad de comprensión, de efusión y de contricción inenarrables.

Si la cara es el espejo del alma, el alma de Sagarra flotando sobre su cadáver se reflejó de tal manera en la expresión de su rostro que producía el efecto de una transfiguración. Yo no he visto jamás la faz de un muerto con más dulzura, con más placidez, con más luz y me atrevo a decir con más hermosura que aquella.

Era la beatitud, la íntima bondad del alma de mi entrañable amigo, la celestial humanidad de Sagarra, que irradiaba inefable poesía.

Luis Valeri

a *L'original diu su, que esmenem en la. Vegeu la nota següent.* **b** de su rostro *corregit de facial. Però oblidà llavors de canviar su, ingenua expresión per un la.* **c** des-
preocupación *corregit de irreligiosidad.* **d** Es tracta dels versos 11-14 del proemi *La fe del pelegrí*, J. M DE SAGARRA, *El poema de Montserrat*, Barcelona: Alpha, imp. 1956, p. 17.

També Valeri fou l'encarregat de donar les gràcies a l'Ajuntament de Barcelona per haver concedit a títol pòstum la Medalla de la Ciutat als seus amics Josep M. de Sagarra i Joan Baptista Solervicens i Pollina (1904-1961).

I ho féu en aquests termes:

En nombre de las viudas e hijos de José Ma. de Sagarra y de Juan Bautista Solervicens, he de agradecer efusivamente al Ayuntamiento de Barcelona el honor que en justicia ha tributado a la memoria de esos dos egregios barceloneses al otorgarles a título póstumo la Medalla de la Ciudad.

Dos hombres insignes que sobre todas sus óptimas condiciones intelectuales sintieron un entrañable amor a nuestra Ciudad a la que honraron con una vida digna de la grandeza de nuestro pueblo. Dos hombres que enaltecieron los valores de nuestra tierra ensalzando las virtudes de nuestra lengua: el primero con su inmortal poesía y el segundo con su sabiduría no por más recóndita menos eficaz^a en todas las tareas a que dedicó su fecunda actividad.

La excelsa figura de José Ma. de Sagarra será siempre para Barcelona un símbolo de gloria. Nadie como él supo desentrañar los secretos de nuestra tierra. Nadie como él llegó al alma de nuestro pueblo con su riquísimo y sonoro acento racial. Barcelonés hasta la médula de sus huesos, José Ma. de Sagarra supo y gozó de todos los encantos de nuestra ciudad, no sólo de los que materialmente ofrece sino de los más íntimos y espirituales.

Y Juan Bautista Solervicens, emporio de sabiduría, escondida a veces en el profundo sagrario de su espíritu, pero fecunda en todos los trabajos que realizó en su preciosa vida. De Solervicens podríamos hablar mucho los que le conocimos íntimamente, los que pudimos gozar de su amistad, de la que era un verdadero artífice, los que nos aprovechamos de su extraordinario magisterio intelectual.

Esas medallas que la Ciudad otorga a sus dos preclaros hijos, se me figuran dos estrellas rutilantes que dejando una estela brillantísima en el cielo adorna-

rán no el pecho mortal de unos hombres insignes sino que van a colocarse en lo más alto de los cielos sobre el alma inmortal de aquellos dos egregios^b barceloneses.

¡José Ma. de Sagarra! ¡Juan Bautista Solervicens!, a quienes amé entrañablemente: quiero interpretar el gozo que sentís en estos momentos desde el cielo y hacerme eco de vuestra palabra emocionada exclamando: ¡Gracias, gracias, amada Barcelona!

a *L'original diu* no por menos recóndita más eficaz. **b** *egregios corregit de* insignes.

Una relació tan íntima com la que uní Valeri i Sagarra ja des de l'adolescència, en els dies que començaren llur activitat poètica, l'abnegada fidelitat de Valeri i la pregonia i sincera admiració d'aquest per l'obra del seu amic, expliquen a bastament, com hem indicat, la conservació en el seu arxiu particular d'alguns poemes de Sagarra inèdits; alguns, escrits a catorze i quinze anys i, altres, en la maduresa. En els primers s'anuncia la grandària del poeta; en els darrers en queda confirmada. D'aquí que, a parer nostre, valgui la pena de donar-los a conèixer.

L'activitat poètica de Sagarra és ben precoç. Ja a l'escola d'ensenyament primari compongué uns poemes d'estil bucòlic que li valgueren la «corona de vellut i de llauna que el convertia en l'emperador romà de la classe».²⁶ En paraules de Josep M. Espinàs, «als tretze anys dominava la mètrica perfectament».²⁷

I, de fet, com a prova de les altes capacitats poètiques, innates, de Sagarra, podem presentar ara justament una primera composició poètica, en castellà i sense data, però, sens dubte, del període de l'adolescència o, potser, de la puerícia. Es tracta d'un romanç intítulat *La justicia del Conde Balduino*, que s'adequa als gustos que ell mateix declara haver tingut en els anys de la primera volada.

En efecte, en parlar de la seva poesia, Sagarra explica: «Els meus primers exercicis foren adaptar al català poesies espanyoles, especialment faules. Als deu anys, indistintament en català i en castellà, amb la més irresponsable puerilitat, escrivia èglogues pastorals, romanços heroics i peces que volien ésser teatrals. Aleshores els meus autors eren Verdaguer, Pitarra, Calderón, Núñez del Arce, Zorilla i d'altres, en la més anàrquica confusió».²⁸

26. PERMANYER, *Sagarra, vist pels seus íntims*, p. 19. SAGARRA, *Memòries*, vol. 2, p. 18. Sagarra mateix conta que «la tardor de l'any 1899, quan jo en tenia cinc d'estirats, em varen dur a aprendre de lletra en un col·legi situat a la Ronda de Sant Pere, número 26, principal, que es deia Colegio de S. Estanislao de Kostka i que dirigia don José Corretger», *ibidem*, p. 349.

27. ESPINÀS, *Josep Maria de Sagarra*, p. 35.

28. J. M. DE SAGARRA, «Vint-i-cinc anys de poesia», dins J. M. DE SAGARRA, *Poesia 3*, N. Garolera (ed.); J. Llavina (col.), València: 3i4 («Obra Completa» 3), 1996, p. 411.

La familiaritat precoç amb aquest conjunt d'escriptors no és pas un mal model per a la formació i per a l'obra primerenca d'un jove poeta. Però, en el cas que ara ens ocupa, per a la llegenda de Balduí, assenyalem que el que fa un joveníssim Sagarra és inspirar-se i fins traduir poèticament o, més ben dit, fer una paràfrasi d'una part del text en francès de *La justice du prince Baudoin*.²⁹

I no dubtem que Sagarra trobà aquest llibre que li serví de model en aquella casa, «vella de quatre segles», del carrer de Mercaders, de la qual diu que «acumulava els records de sis o set generacions en les més absurdes i misterioses cambres i en els salons amples i freds», tot remarcant que «posseïa una vasta biblioteca amb grans llibres antics de molta lletra i molts gravats», biblioteca que «constituí el camp de batalla per a les primeres lluites de la meva fantasia i de la meva ambició».³⁰

El poema és com segueix:

La justicia del Conde Balduino

Romance 1º

La pobre vieja

En una noche en que la luna brilla
cual encendida lámpara,
en una noche de estío
en que Filomena canta
el susurrar de las fuentes
y el murmullo de las aguas,
el aromático ambiente
de lirios y de azahares,
encima de un valle hondo
se alzaba cual un fantasma
una miserable choza
y dentro una pobre anciana
con cinco o seis nietecitos
que ella sola se cuidaba

29. «La justice du prince Baudoin», dins *Chroniques et traditions surnaturelles de la Flandre*, S.-M. Berthoud, publicat per M. Ch. Lemesle, Paris: Werdet, 1834, vol. 3, p. 120-128.

30. J. M. DE SAGARRA, «Vint-i-cinc anys de poesia», p. 409. No deixa de resultar interessant per conèixer els seus gustos compositius del moment el que explica també a les seves *Memòries*. J. M. DE SAGARRA, *Memòries*, vol. 1, p. 312: «Aleshores jo havia escrit un poema en octosíl·labs rimats, sobre el tema llegendari del comte Guifré i les barres de sang. A Carrasco, li semblà notable el meu poema, i ell, que també sabia de versos, fins me'n corregí dos o tres perquè la peça quedés més arrodonida».

con dos bien nutridas vacas
y un corderillo muy blanco,
que era la pobre fortuna
de aquella mísera anciana,
cuando de lejos, muy lejos,
se ven venir unos hombres
de un aspecto extraño.
Hiban armados de aceros,
llebaban yelmo calado.
El que los capitanea,
Pedro de Orscamp es llamado,
que con secuaces y siervos
establecen pillaje.
Van llegando ante la choza
y un hombre en ella a entrado,
que mirando a la mujer
de esta manera l'a hablado:
„Dime, viejucha Froliana,
¿conoces tú por ventura
a nuestro señor D. Pedro,
el que de Orscamp es llamado?“
La vieja, llena de espanto,
temblando como azogada
y con la lengua pegada
en la mísera garganta,
responde: “¡Oh caballero,
conozco mucho que Orscamp,
el señor de quien hablábais,
es un hombre muy cruel,
que en la comarca hace estragos
y sé que su gran fortuna
es hija de su pillaje”.
“Pues bien, vas a ver.
Si Don Pedro le acomoda,
ya te puedes preparar
a recibir con sus bromas”.
“Señor,” dice la vieja,
“¿pero a qué en esas horas
venís aquí? ¿Quién os manda?”
En aquel momento se habre

por segunda vez la puerta
y entra el de Orscamp con su gente
y su corazón de piedra.
“Escucha, vieja, cédeme tus vacas
y me iré sin que molestes”,
dice Orscamp con su cara
soberbia, asquerosa y fea.
“Señor, ¿mi pobre fortuna queréis que os dé?”,
dice la infeliz entre suspiros y quejas.
“¿No sabéis que el nuevo conde
castiga a los hurtos fieros?”
“Pues bien” (dice Orscamp), “cogedla
y sacadla al campo, gente”.
Y entonces la pobre vieja,
postrada ante el hombre fiero
y le dice: “¡Oh señor,
si vos queréis que yo muera,
el señor conde Balduino
os castigará severo”.
Y entonces dos hombronazos
con cara de lobos fieros,
como dos beodos infames,
empuñan sendos maderos
y cogiendo a la infelice
la sacan del campo afuera,
y entonces Orscamp les signa
que empiecen su atroz tormento.
La pobre vieja en el suelo
gritaba y se retorció
en flagelación horrenda,
y los verdugos infames
la apalean con más fuerza
y, luego que extenuada
y bañada en sangre queda,
se llevan con sus dos vacas
y la pobre choza queman,
y partiendo a caballo
con su pillaje y su crimen
desaparecen y huyen,
y todo queda en silencio.

La vieja gime tan triste
que hace llorar a las piedras,
que trocándose en flores
blando lecho allí le prestan;
los ruiseñores que vienen
entonan sentidos trinos
y dulcísimas endechas,
y moviendo sus alitas
y aguzando sus cabezas
alivian a la pobre vieja,
que va recobrando fuerzas,
que al fin, pasado el desmayo,
se levanta y medio arrastrando
sus desconyuntados huesos
va en busca de sus nietos,
que lloraban su gran pena.
Entonces ya se veía
apuntar en el horizonte
crepúsculo matutino
y luego después salía
el astro rey cual gigante
de detrás de un alta peña
alumbrando el universo.

Romance 2º

La justicia

Era fiesta solemne para todos los flamencos;
era la Natividad de la Santa Virgen Reina,
la patrona del condado,
quien celebraba su fiesta,
en el balcón del palacio
levantábase un tablado
de sedas bien tapizada
y de carmesí y de plata.
El joven conde Balduino
con su frente muy gallarda,

en que lucía solemne
corona de oro labrada,
con su túnica rojiza
con grandes franjas de plata
y con una cruz de oro en medio
rodeada de esmeraldas,
y en la diestra mano
una hacha plateada
que brillaba a los rayos
del astro Rey de los astros.
Delante suyo un heraldo
con pergamino sellado,
a su lado un mal verdugo
de un aspecto repugnante
y toda la gran nobleza,
entre ella Orscamp ufano,
y delante del tablado
todo el pueblo congregado.
El heraldo dice con voz
clara y fuerte tales frases:
“Quien demanda la justicia
al señor conde de Flandes,
que hable claro y leal,
que en todo será escuchado”.
Un silencio sepulcral
quedó en aquella gran plaza,
mas de pronto una vieja,
enfermiza y miserable,
andando en rotas muletas
y la frente ensangrentada
presentándose ante el conde
de esta manera ha hablado:
“Yo demando la justicia
del señor conde de Flandes”.
“Soy viuda,” dice; “mi marido
murió en las santas cruzadas
peleando por la fe y por vuestro tan buen
padre;
tengo cinco nietecitos, que yo misma me
cuidaba

“Le lendemain, après la messe,
le comte Baudoin reparut à la *Bretèque*,
suivi d’un cortège nombreux. Le bourreau
et ses valets, les manches retroussées, arri-
vèrent au même instant, et un héraut cria:

- Qui veut requérir justice de
monseigneur le comte de
Flandre s’avance hardiment
et parle sans crainte.

Une pauvre vieille femme, vêtue
de haillons et toute meurtrie, éleva les
mains, et dit d’une voix faible et chevro-
tante: - Je requiers la justice de
monseigneur.

La foule s’ouvrit devant elle, et
lui livra passage.

- Monseigneur, dit-elle, je suis
une pauvre veuve qui nourrit
trois orphelins de son fils mort
en Palestine, au service de Dieu

y la otra [...] pasó por mi choza miserable
el caballero de Orscamp, que robándome
mis vacas
me mandó atormentar por sus malvados
secuaces.

Porque yo a él le hablé
de vuestra justicia santa”.

Hizo una pausa la vieja
y mirando al conde impávido,
se retiró avergonzada
temiendo nuevas venganzas.

El heraldo dijo ya: “Quién pida
más la justicia del señor conde de
Flandes?”

Un murmullo general
resonó en la gran plaza.

“Siempre” (decían las turbas),
“siempre con los nobles
no se hace justicia nunca”.

Mientras tanto el joven conde
el verdugo había llamado
preguntando si estaba
la caldera preparada.

“Faltan instantes, señor”,
respondió el interrogado.

Y entonces severo el conde,
haciendo relucir su hacha,
dijo dirigiéndose al grupo de los nobles:
“Pedro de Orscamp, acercaos”.

Pedro se destaca altivo
del grupo de los hidalgos
con su vestido de plata
y con su espada al costado.

Y, cuando delante el conde estuvo,
éste miró al verdugo...
que no pudo interpretarle;
y entendiéndole el conde
y hizo relucir el hacha
y mirando a su verdugo
con una rabia que espanta.

et monseigneur votre père. Je
n'avais pour tout bien qu'une
chaumière et deux vaches. Le
chevalier Pierre d'Orscamp que
voici, a passé hier devant mon
logis, il a fait prendre une de
mes vaches par ses hommes
d'armes, et comme je l'ai
menacé de votre justice, il a fait
démolir ma chaumière, m'a
battue et m'a mise en l'état où
vous me voyez.

- Bourreau, demanda Baudoin,
votre chaudière d'huile
bouillante se trouve-t-elle prête
et en état?

- Monseigneur, répliqua l'hom-
me de sang, il faut encore
quelques instants pour qu'elle
soit prête et en état.

Le comte, d'un signe de la tête,
ordonna au héraut d'appeler une nouvelle
cause, et la vieille se retira, triste et se
repentant de sa plainte imprudente qui ne
lui avait point valu justice de Baudoin, et
qui l'exposait à la vengeance du puissant
Pierre d'Orscamp.

Ce dernier souriait d'un air de
triomphe et de dédain, tandis qu'un
murmure sourd de mécontentement courait
parmi la foule, et que chacun se disait:
Voyez-vous? Le comte l'épargne, parce
que c'est un seigneur.

Baudoin, sans prendre garde à
ces bruits, écoutait deux plaideurs, et
conciliait leurs différences par des con-
cessions mutuelles qu'il leur imposait.

Quand il les eut renvoyés:

- Bourreau, demanda-t-il de
nouveau, votre chaudière

Y el verdugo, sí enterado,
se apodera del de Orscamp,
y con vestido y espuelas
lo zambulle en la caldera
de aceite hirviendo humeante.
Un grito hechó el desgraciado
dentro del horrible baño,
y el conde entonces mirando
a su pueblo con nobleza
volvió a relucir el hacha.
Un aplauso general resuena,
todos, todos, se adelantan
y gritan con entusiasmo:
“¡¡¡Viva!!! ¡¡¡Viva el conde!!!
Viva Balduino el del hacha.”
“Sí, el del hacha,” responde
Balduino. “Acepto el nombre.
Así me llamarán en las historias
y seguro estoy de mercerlo.”

José Ma. de Sagarra y de Castellarnau

d’huile bouillante est-elle
prête et en état?

- Pas tout-à-fait encore,
monseigneur.

Deux autres plaideurs parurent,
furent ouïs, conciliés et renvoyés. Puis le
comte fit pour la troisième fois cette
question:

- Bourreau, votre chaudière
d’huile bouillante se trouve-
t-elle prête et en état?

- Oui, monseigneur.

Sir Pierre d’Orscamp, avancez.

A ces paroles, le malheureux,
qui devint pâle et sans force, sortit du
groupe de seigneurs où il se tenait. Bau-
doin, d’un double geste du doigt, montra
au bourreau le chevalier Pierre d’Ors-
camp et la chaudière.

Le bourreau surpris, hésitait.

Baudoin porta la main sur sa hache,
et jeta un regard de mort sur le bourreau.

Celui-ci, saisissant le chevalier,
le jeta tout botté et éperonné dans la
chaudière d’huile bouillante.

Le peuple applaudit, et cria:

- Vive Baudoin *Hapkman*!

Oui, répondit le comte: Robert
Hapkman; j’accepte ce surnom, et je le
mériterai.

Sagarra, home d’extensa cultura, no preterí certament una òptima formació en les llengües i les literatures de l’època clàssica, i, sens dubte, no fou aliè a un més que regular coneixement del llatí. És veritat, però, que, de bell antuvi, Sagarra es planyè del baix nivell que tenia en la llengua del Laci quan va entrar al col·legi dels Jesuïtes:

«En matemàtiques –diu– anava bastant coix i en llatí no podia aguantar-me damunt les cames».³¹

31. J. M. DE SAGARRA, *Memòries*, vol. 1, p. 308. Amb tot, Sagarra no deixa d’esmentar un cert tracte amb els clàssic ja abans d’entrar al col·legi jesuïta. *Ibidem*, p. 274: «En els temps que l’òptim don Julián havia descobert en mi una certa agudesia per al dibuix a la ploma, jo anava arrodonint els meus estudis del

Insuficiència sobre la qual encara insistirà en comparar-se amb els seus companys de curs:

«El més greu era que aquella canalla portava tres cursos de llatí de debò, i jo ni de lluny no podia contrapuntar-m'hi [...] El llibre de llatí que em tocà estudiar era el del terrible don Mariano Gurria y López, vell professor que a Granada ja ho havia estat del famós Àngel Ganivet [...] Les primeres classes em situaren immediatament a la cua de llatí».³²

Però, lluny d'aturar-se en la queixa estèril, posà aviat remei a les seves mancances inicials. El mateix Sagarra explica:

«El meu segon curs als Jesuïtes va ser tota una altra cosa. Res de complexos, res d'anar a la cua, ni res d'esquitllar-me com un gat de l'hospici. El Pare Moreu ens explicava la retòrica i la Història universal i jo li tenia el cor robat».³³

Permanyer, per la seva banda, reporta el testimoniatge de Valentina de Sagarra, que digué: «M'explicava la meva mare que quan em van batejar, ell, que em duia a braços, ho va respondre tot en llatí».³⁴

I el mateix biògraf conta que «a finals dels anys 20 el van fer padrí del fill que acabava de tenir un matrimoni d'actors. Va contestar-ho tot en llatí, fins i tot la *Professio fidei*. En acabar la cerimònia, el capellà li va dir: «No esperava menys de vostè, senyor Sagarra».³⁵

D'altra banda, pel que sembla, també havia tingut un tracte directe i no menor amb els poetes grecs.³⁶ En pot ser una prova els dos poemes següents, compostos a només catorze anys.

El primer està dedicat a Anacreont, amb qui, naturalment, Sagarra, de caràcter vital i expansiu, havia de trobar no pocs punts de compenetració i fins i tot de comilitància en la defensa pacífica del vi, l'amor i la cançó. A més, Sagarra no sols devia

col·legi de don José, i m'arribà el moment de posar-me al cap la corona de vellut i de llauna que em convertia en emperador romà de la classe. Vaig enriquir copiosament la meva cultura poètica, començant a esgarapar els clàssics amb un cert coneixement de causa i confegint uns poemes dintre l'estil bucòlic, en els quals Títer, Melibeu i Menalcas, en versos relativament coixos, parlaven del blat de moro, de la llana dels bous i del cant de les mallerengues». I més endavant continua, *ibidem*, p. 293: «El senyor Garreta, bon llatí-nista, dignificà la càtedra i els exàmens [...] Don Artur Masriera, a Reus, repetia el cas d'algunes eminències situades en la modesta càtedra d'un Institut provincial. A Espanya això ha estat freqüent. Antonio Machado, a Baeza i a Sòria, i Gabriel Alomar, a Figueres, en foren una prova. Don Artur Masriera, hel·lenista, polígraf, digníssim poeta, gran cavaller i home de món, figura en la nostra Renaixença dins el sector més culte i més comprensiu i amb més responsabilitat literària que havia sortit de l'abrandament dels Jocs Florals».

32. *Ibidem*, p. 309.

33. *Ibidem*, p. 319. I prossegueix, p. 321: «Alexandre Gallart i Folch, Lluís Valeri, Josep Barbey, Eugenio P. Cendoya, Lluís Oller Tintoré, jo mateix i encara algun altre, érem els amos de la retòrica a la classe del P. Moreu. No tots feien versos, però tots hi tenien una tirada».

34. PERMANYER, *Sagarra, vist pels seus íntims*, p. 148.

35. *Ibidem*, p. 148, n. 28.

36. Recordem que C. Riba traduí en prosa, entre 1912 i 1913, diversos «poemes de Safo i de les *Anacreontiques*, que es conserven inèdites». Vegeu MEDINA, *Carles Riba, 1893-1959*, vol. 1, p. 21.

conèixer les poques restes dels versos autèntics del gran líric de la jònica Teos, pervinguts per la tradició indirecta que ens procuren no només els esments de gramàtics, erudits o filòsofs de l'antiguitat, i per alguns fragments de paper, sinó també els poemes apòcrifs, més nombrosos, que a imitació dels vertaders foren compostos al s. III-II aC, en època hel·lenística, i difosos des del s. II dC amb tant d'èxit que fins feren oblidar els textos genuïns.

D'altra banda, els poemes d'Anacreont i els anacreòntics fins aleshores trobats havien estat objecte de la tesi doctoral d'Antoni Rubió y Lluch, *Estudio crítico-bibliográfico sobre Anacreonte y la Colección anacreóntica*, defensada el 1878 i publicada el 1879,³⁷ obra de la qual, segur, devia tenir notícia Sagarra, àvid lector com era de ben petit i, particularment, en l'adolescència. Ell mateix explicà: «El meu cinquè curs fou una monstruosa i inacabable bacanal de lectures. És enorme la capacitat per a llegir que té un xicot als quinze anys!»³⁸

Sagarra àdhuc especifica algunes de les seves influències literàries i ens diu: «Els dos descobriments, per a mi importants, d'aquells dies foren Ronsard i André Chénier. De Ronsard vaig intentar traduir alguns sonets, i Chénier, el vaig imitar amb tota la fúria».³⁹

Per una altra part, declara: «A més de la gran quantitat de "lires", tercines i sonets que feia en castellà, vaig escriure dos llargs poemes catalans, a la manera de Chénier, un sobre Homer i un altre sobre Anacreont. El P. Moreu m'obligà a enviar aquests dos poemes als jocs Florals de Barcelona, i quedà molt decebut quan va veure que no havien obtingut cap premi».⁴⁰

És en aquest context que el jove Sagarra produeix obres com les que segueixen. La primera és aquesta:

Anacreòntica

Fugiume lluny de tan penar, deixeume,
planys y tristesas, fúrias miserables,
plors infinits, que lo meu pit ofegan,
cants de tristor, que lo meu cor amargan.
Vina tu, oh goig! Donam ta lira,
rublerta de cansons y de corrandas,
plena de foch, d'amor y d'alegrías,
tu qu'acompanyas a les dolças festas,

37. Per la Imprempta de la Viuda é Hijos de J. Subirana.

38. SAGARRA, *Memòries*, vol. 1, p. 333.

39. *Ibidem*, p. 334.

40. *Ibidem*.

tu qu'al jotglar de bell accent^a animas,
tu c'as rebut l'aroma de las rosas,
tu c'as vegut lo nèctar de las copas,
qu'a mullat^b xardorós^c fas cordes fines.
Alegram, lira del amor plascèvol;
contam festins y danças armoniosas,
joves y vells ubriachs y plens de vida
vevent lo vi que de las frescas ànforas
sense parar com roja sanch corria;
contam l'amor, el goig y las riallas,
el suau perfum que de las frescas rosas
s'ajunta ab l'aire càlit de la vida
com s'ajuntan el goig y la bellesa,
com s'ajuntan lamor y la poesia.

J. M. de Sagarra

Desembre 1908

a accent *correcció de parlar*. **b** mullat *corregit de mullar*. **c** xardorós *corregit de ardorós*.

També Píndar, «lo geni d'excelsa poesia» i, com ell, de família aristocràtica, fou objecte de la inspiració juvenívola de Sagarra, que proclamà el sublim cantor de les festivitats panhel·lèniques, vencedor per damunt fins i tot dels ínclits i triomfants atletes als jocs d'Olimpia en els versos següents:

Píndar

Enrera, ínclits atletes, de forsa gegantina,
un geni entre vosaltres ha devallat del cel;
deixeu ample la plassa de Olímpia la divina,
descansen vostres brassos, recobrin nou anhel.

Baixeu, jotglars, de pressa de la quadriga hermosa,
deixeulos que reposin vostres corcers triomfants,
que l'Àliga de Dirce, de lira melodiosa,
escampa entre vosaltres la glòria de sos cants.

Sa cítara de plata, mil gestas l'han fornida,
ses cordes són de ferro de bèlich ressonar,
y la cansó que canta a'ls pobles dóna vida,
ardenta com la terra, revolta com la mar.

Comensa'l cant; mireulo, la boca li tremola,
sos ulls tenen la glòria dels d'un déu immortal;
com penya amenassanta, que p'els espais rodola,
aixís li surt dels llavis son himne triomfal.

Invoca a'ls déus olímpics, invoca la victòria,
aixeca fins als núbols l'atleta vencedor,
y canta ab veu potentia dels seus passats la glòria;
tothom calla en la plassa, enlloch se hi sent remor.

Llavors no és un poeta, és Febus lo qui guia
las cordas de la lira que fan callar a'l món;
és lo déu, és lo geni d'excelsa poesia
que escampa en l'hemisferi lo seu cantar pregon.

Quant ha acabat la gesta, lo poble's mou y crida;
Olímpia s'alsa ardenta, tothom li bat les mans...
Y és que l'himne de glòria li ha donat nova vida
y ha fet bullir ses venes y ha fet sos cors més grans.

Joseph M. de Sagarra y de Castellarnau

Barcelona 31 de Janer de 1909

Així mateix disposem d'una brevíssima mostra de com Sagarra traduí l'inici de la primera ègloga de Virgili el 1909, a quinze anys, sense cenyir-se a les lligadures de la literalitat. Però no sols les obres del mantuà, sinó també les de Teòcrit devien formar part de les lectures del jove Sagarra. El lirisme i la musicalitat de Teòcrit, que, com Sagarra, també sabia gaudir de la vida, l'havien de captivar necessàriament. D'altra banda, ni Homer, certament, ni els lírics arcaics grecs no podien resultar aliens a un esperit refinat com el seu. Basta llegir l'idil·li següent, dedicat específicament a Valeri i precedit de l'esmentada traducció dels dos versos inicials de la primera ègloga virgiliana, per a adonar-nos-en.

IDILI

Tityre, tu patulae recubans^a sub tegmine fagi
Silvestrem tenui Musam meditaris avena.

P. Virgilio Maronis. Eglog I

Títir, tu reposant a la sombra de la descoberta alzina, exercitas la
música dels camps ab la flauta dels pastors.⁴¹

P. Virgili Maró. Ègloga I

a *El text diu per error reculans.*

Al benvolgut amic, inspirat poeta,
En Lluís Valeri y Sahís

IDILI

Quant lo sol ja s'és post dins la mar blava,
els turons de la magna Siracussa,
semblen gegants dormits a vora el mar;
lo cel és gris y sols clapes rogenques
de núvols de calor que l'estiu porta,
s'escampen p'el grandió celatge tèrbol,
com brases que guspiren dins les cendres...

41. Com és prou sabut, pocs anys després, el 1911, Carles Riba publicà la seva traducció en vers de les *Bucòliques* de Virgili i traduí els dos primers versos d'aquesta altra i alta manera: «Tityr, tu, sota el faig d'espayós brancam recolzante,/ cants de la Musa boscana medites en gràcil avena». Vegeu PUBLI VIRGILI MARÓ, *Les bucòliques de Virgili i altres poemes pastorals*, trad. C. Riba; ed. R. Torné; prolog. J. Medina, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1993, p. 23. És obvi que una i altra traducció no es poden comparar en aquest cas. Riba tenia divuit anys i Sagarra només quinze. Riba havia traduït per publicar el seu primer llibre. Sagarra, simplement, traduí uns versos que li havien inspirat un poema. Amb tot, hom diria que ja aquí hom endevina que Riba patia per assolir la perfecció poètica. Sagarra, en canvi, fruïa amb la perfecció que li naixia de natural. L'un corregia, esmenava i polia incessantment el primer brot de la inspiració divina. L'altre, el collia nascut de la mateixa font i el deixava com el trobava. L'un era poeta i filòleg en sentit tècnic. L'altre era poeta i filòleg en sentit etimològic. Riba era meditatiu i introspectiu. Sagarra, espontani i expansiu. Riba feia treball de laboratori. Sagarra, de camp. D'altra banda, observeu que el primer vers de Virgili i la traducció que Riba en fa queden recollits per Valeri en els versos tercer i quart del seu poema *Escala de Jacob*, on llegim «Absent total de mi/ sota l'estès brancam d'un magne cedre». Vegeu L. VALERI, *Escala de Jacob: poemes*, Barcelona: Rafel Dalmau, 1967, p. 9. Vet aquí una nova prova de l'admiració de Valeri, en aquest cas, per Riba i, alhora, una mostra de l'alta capacitat poètica i del bon coneixement que Valeri tenia de la llengua llatina, car, a parer nostre, aconseguí de traduir més fidelment el significat de «patulae», 'estès'. És clar que Valeri escrivia llavors des de la plena maduresa.

Llavors lo vent remou totes les branques
dels pins verds d'aquells boscos immensíssims,
plens de flayres selvatges resinoses,
de la escorsa dels arbres d'altres copes:
lo món se va adormint, y les aucelles
amaguen lo seu cap a dins les ales
y en les branques més altes s'hi ajoquen,
y tot resta en tenebres, tot en calma...
Llavors los genis de la nit y'ls sàtirs
ronden les valls, els boscos y collades;
dansen entorn dels pins y les fogueres
plenes de fum que cap al cel s'emporta
l'himne grandióis que tots a la una canten,
l'idili immens, l'himne que viu per sempre
d'aspre brogit y de cayents de flauta,
l'idili que Teòcrit cantà un dia
vo y menant los cabrits a les montanyes,
l'idili més hermós que clou lo geni
de la dolsa grandor siracussana.

És un vell, sos ulls a penes s'obren,
son caminar és suau, sa veu és dolsa,
sa barba sembla el doll d'una cascata,
son cap tot ple de neu, son fron de glòria;
porta en ses mans una molt vella flauta,
que té tota l'aroma de l'Arcàdia,
que té tota l'immensa poesia
que es clou a dins lo cant diví d'Èrato.
L'altre és jove encara y son rostre
roig y colrat p'els aires del mitgdia,
sos ulls d'èban immensos li espurnegen
y volen abastar la llum del astre
que a son cor delirant li dóna vida,
son pas és magestuós, encès son llavi,
encès ab foc del cel, ab foc eròtic,
que és lo foc més rohent, lo que més crema;
sembla el geni grandióis del Helenisme
que va morintse, mes encar té vida
mentres l'ànima d'ell ab son cor visca.
Avansen vora el riu de l'Hipocrene

y cerquen una llum que al cel oviren
les altres nits al arribar aquella hora...
Es posen a entonar himnes eròtics;
al vell, ja és massa vell y no li escauen,
prou n'ha cantat els jorns de juvenesa...
L'altre encara té sang a dins les venes,
d'aquesta sang que al cor porta alegria,
y'l fa vàtrer ab forsa y fins aixampla
lo pit ple de perfums y de bravesa.
Tot és amor son cant, amor que cerca
a dalt los núvols que ha tapat la fosca;
al fi la llum ja vaixa, la pastora,
la dea de son cor ab ella arriba.
Oh que hermosa la veuen los poetes!
Puix enveja en tindria l'Àfrodita:
Ella és lo geni, és Èrato dolça,
que aixís parla a sos cors: "Beneïdes sien,
poetes, vostres veus, puix que no moren,
viuran eternament, viuran p'els secles,
seran com l'aliment d'aquelles ànimes
que cerquin al amor, amor qu'enlairi
los esprits delirants en vol poètic".
Y el jove la vegé com ja fugia
y boig de joya anà per a abraçarla...
Mes, oh! ja s'esbaït per dalt los núvols,
y l'ànima del poeta resta trista...
Després s'en van anar; el vell avansa
y l'altre va seguintlo bosc endintre;
a son pas les branques es separen
y l'ambient es cobreix de suaus aromes,
perquè el vell era el geni de Teòcrit
y'l jove era la sombra de Virgili.

Eix és l'himne que canten en la fosca
els sàtirs vora els pins de les collades;
eixa aprenguí una nit vora lesombres
dels genis que voltaven la meva ànima,
y'm digueren: „Oh, guardala com joya
eixa cansó, may més d'ella et separis”.
Y per això, quant ja ha vingut la fosca,

mon cor amorosit sempre la canta.

Joseph Ma. de Sagarra y Castellarnau

Barcelona, 13 Juny 1909.

Però Sagarra no es limità als temes de l'antiguitat clàssica, ni als romanços d'inspiració medieval. Dels mateixos anys és el següent poema on ens sembla percebre algun eco d'Ausiàs Marc en les lamentacions d'una ànima adolescent adolorida d'amor:

L'última fulla

L'última fulla a caigut
y'l vent xisclant se l'emporta,
quin dolor!,
aixís de ma ilusió morta
l'últim alè s'és perdut,
oh tristor!

Cuan fulla seca rodolas
entre la neu que ja't glassa,
quin dolor!
A mi no sé lo qu'em passa
sols ho^a pot entendre a solas
lo meu cor.

Mentres verda era la branca
ilusió^b en mon pit hi abia,
quin dolor!
Ara pena y agonia
a mon goig las portas tanca;
tot es mor.

Jo cerco entre la glassada
y crido en mitg la tempesta,
quin dolor!
Mes ay! Tampoch me contesta
aquella ànima estimada...
y tinch por!

Y plora mon pit sens mida
ab sas penas nit y dia,
quin dolor!
Mes el fret y l'agonia
desangran ab sa punyida
lo meu cor.

Oh ma vida, ahont te veuré?
ahont te podré jo trovar,
mon amor?...
perquè jo't puga mirar...
més lluny d'eix món aniré
ab las alas del dolor.

J. M. de Sagarra y de Castellarnau

Desembre 1908.

a ho corregit de oh. **b** *La primera i d'il·lusió corregida d'una M.*

I de data incerta, però, sens dubte, d'època no gaire posterior, pels aires jovencells que exhala, és aquest altre poema:

La Balada del desig

Es al punt que el sol s'enfonsa;
hi ha una colla al pujolar;
si són dotze, si són onze,
això fa de mal comptar.

Un duu perla a la corbata,
un refila el clarinet,
un és fetxe de pirata,
un és puny de ganivet.

A la colla hi ha gallines,
llevorers i caponats;
hi ha bigotis i dents fines
i queixals esmicolats.

Tots caminen galta encesa,
van parlant a mig alè:
- Doncs jo et dic que es diu Teresa,
- Doncs jo et dic que es diu Mercè.

A tots a donat paraula
amb un baladreig sonor;
a tots a promès la taula
i els dos cetrills de l'amor.

Els companys van de renglera;
quin respirar, quin trepig!
Com un gos que no té espera
els mossegava el desig.
Ja són a la casa extranya;
tenen el cor ple de mal;
la febre que els acompanya
els ensenya un finestral.

Una rialla ressona...
Veuen enª la soledat
una figura de dona
darrera el vidre glaçat.

I la figura es despulla;
brutalment, horriblement,
ha volat com una fulla
la camisa transparent.

Ai la silueta fosca,
el ventre i el flanc cenyit,
i el mugró com una mosca
arrapat al mig del pit!

Els homes pugen l'escala
–dotze llebrers a l'agost–;
el cor brunz com una bala
i crema com vi de rost.

Senten fressa^b a les rajoles,
quin saltâ i quin repicar!
Quin soroll de castanyoles,
de llengua i de paladar!

A dintre so d'alegria,
cos que es revincla i s'esmuny,
i a fora plô i bogeria,
esgruells i cops de puny.

—Obriu, senyora princesa,
obriu, que volem entrar!
A dintre rosa i peresa,
a fora tot és en va.

Empentes i bergassades,
la porta ja va cedint.
Ai les mans adelerades!
Ai la flama del instint!

Amunt, que la vida és forta,
ja ha guanyat la fam i el pes...
I, quan han obert la porta,
a dintre no hi troben res.

Josep Maria de Sagarra

a Veuen en *corregit de* després uns. **b** fressa *corregit de* picar.

Aquestes composicions poètiques de l'adolescent Sagarra, certament, formen part de la «prehistòria» de la seva admirable i frondosa obra de creació literària, però ja aquests primers exercicis en l'art d'Èrato tenen *in nuce* la maturitat d'un poeta de capacitat inusitada i de talent extraordinari, alhora que declaren la justícia i el mereixement dels premis rebuts de ben jove⁴² i mostren l'alè poètic congènit d'una de les veus cabdals de la nostra literatura més recent, que, ben d'hora, begué l'aigua de la font d'Hipocrene. No és tracta d'un recull de versos d'un simple adolescent

42. SAGARRA, *Memòries*, vol. 1, p. 328: «En els certàmens del col·legi se'm concediren bastants honors. De retòrica vaig ser cònsol, perquè, els llocs d'emperador, els continuaven ocupant els mateixos que ho havien estat de llatí: Alexandre Gallart i Lluís Valeri; però, la medalla d'or de poesia, me la vaig endur jo, i ja no me la va prendre ningú fins que vaig abandonar el col·legi». Vegeu també la nota 11.

poeta, sinó d'un poeta ja des de l'adolescència, que ocupa un lloc principal en el Parnàs català. I hem d'agrair a Lluís Valeri, que evidencia, una vegada més, la seva personalitat essencialment bonhomiosa i totalment fidel al seu amic, que estimava i admirava en grau semblant, la bona conservació d'aquests textos de cap manera menyspreables.